

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

SOCIALMEDICIN · MILJÖFRÅGOR · HANDIKAPP

Vad vet ni
om farliga
lösningsmedel?
Gunnar Nilsson
informerar på sid 5

Den första resan
till Bulgarien
blev lyckad.
Bengt Dahlström
rapporterar på sid 12

Är flyget
en miljöfara?
Sid 14

Bildkryss sid 17

Dokumentnovell
av Palle Hagmann sid 18

RHL-information sid 20

RHL kräver
höjd åldersgräns
för vårdbidrag.
Sid 22

nr 9 1972
okt.-nov.
pris 2:—

Identitetsbricka för pacemakerbärare

ID-brickan levereras gratis, men utan gravyr. På brickans baksida skall bäraren ingravera sitt namn, folkbokföringsnummer och telefonnumret till behandlande klinik på sjukhuset.

Endast 1 st. bricka kan rekvireras på beställningskupongen.

Behovet av ID-bricka skall styrkas av läkare eller kurator.

För vidare information och rekvisition av beställningskort, kontakta oss.

Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka

David Bagares gata 3 Tel. 08/20 09 23

Box 3196 103 63 Stockholm 3

Sänd nedanstående kupong till

Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka för erhållande av identitetsbricka

Patientens namn

Herr Fru Frk Folkbokf.nr

Adress

Postnr. och Postadress

Tel. / Har pacemaker sedan

Behovet av ID-bricka tillstyrkes

..... den / 197

Leg. läkare / kurator (ej tillämpl. strykes)

Sjukhus

Avd. / klinik

Postnr och Postadress

Brickan skall sändas till:

Bostadsadressen

Sjukhuset

Status

Organ för Riksförbundet
för Hjärt- och Lungsjuka

nr 9/1972 årgång 35

Ansvarig utgivare: **Albert Fredin**

Redaktör: **Erik Ransemar**

Förbundskansli:

David Bagares Gata 3, 1 tr, Sthlm C

Postadress: Box 3196,

103 63 Stockholm 3

Telefon: 08/20 09 23, 20 09 24

Postgiro: 95 00 11 - 7

Tryckeri:

Axlings Bok- & Tidskriftstryckeri,
Södertälje

Annonspriser:

Omslagets sista sida kr 600:—
1/1 sida = 180 × 260 mm " 500:—
1/2 sida = 180 × 120 mm " 275:—
1/4 sida = 90 × 120 mm " 150:—
1/8 sida = 90 × 65 mm " 100:—
Färgannonser 25 % tillägg.

Prenumerationspris:

Helår 20:—, halvår 11:—

Innehåll:

Probs	4
Farliga lösningsmedel	5
55 är hjärtstatistikens magiska tal	7
Mänsklighetens behov av metaller	8
Vår outvecklade socialkultur: 9	10
Första resan till Bulgarien blev en fin upptakt	12
Flyget som miljöfara	14
Status bildkryss	17
Dokumentnovell	18
RHL-information	20

Omslag: Gunnar Hansson

Foto sid 5: Mark Markefelt

sid 8: Keitell Ericsson

sid 10: Claes Wahlström

Rättelse: I förra numrets ledare uppgavs att antalet arbetsvårds-sökande som fått arbete i öppna marknaden under det gångna budgetåret var 10 924. Den rätta siffran skall vara 10 294.

Socialpolitik — men för vem?

Sjukpenningutredningen har lagt fram förslag om "sjuklön" istället för det nuvarande systemet med sjukpenning. Förslaget kan förefalla som ett framsteg. Är det verkligen det?

Förslaget går i korthet ut på att försäkringskassorna skall fastställa den "sjukpenninggrundande inkomsten" för var och en. På denna inkomst skall "sjuklönen" utgöra 90 % räknat från årsinkomster på 4 500 kr upp till f n 50 000 kr.

Utbildningsbidragen vid arbetsmarknadsutbildning skall det också bli skatt på. Utredningen föreslår därför att man skall "räkna upp" de nuvarande bidragen så att det inte blir realförsämringar vid genomförandet.

Ersättning vid arbetslöshet skall också bli skattepliktigt.

Vad är vinsten med det här förslaget? För att rätt kunna analysera detta måste vi röra oss med två perspektiv: ett kort- och ett långsiktigt. I det korta perspektivet — i dagssituationen med andra ord — betyder förslagets genomförande att man utjämnar de sociala skillnaderna mellan arbetare och tjänstemän. Detsamma gällde t ex ATP-systemets införande. Men i det långa perspektivet visar det sig, i ett samhälle av vår typ, att vinsten för arbetarna av en reform lätt sugts upp, resorberas, som man brukar säga.

Om t ex inte arbetsmarknadsutbildningsbidraget höjs på några år och det under de här åren sker skattechöjningar (framförallt kommunalskatten), så sugts vinsten av reformen upp. Om reformen leder till att man inför en ökad användning av avgifter som sedan ständigt höjs inom t ex sjukvården och det sociala området sugts också reformen upp.

Jag tror att man, bortsett från det berättigade i att de sociala skillnaderna utjämnas mellan olika grupper i samhället, (i realiteten sker ju inte någon **verklig utjämning** på det här sättet: det kan endast ske inkomstvägen), måste fastslå att vi i är inne på fel vägar, när man skattebelägger och avgiftsbelägger på alla områden.

Den verkligt utjämnande socialpolitiken är den, som innebär att alla sociala förmåner ställs till alla medborgarens förfogande oavsett skatte- och inkomstförmåga. I klartext: jag förordar införandet av fri sjukvård, fria läkemedel, fri tandvård etc. Jag förordar en bostadspolitik som ger hyror som inte kräver mer än ett par procent av inkomsten.

Då behöver vi inte den bytesprocess av pengar som vi nu är inne i. Det är inte nödvändigt att socialpolitiken blir ett evigt reformverk i den meningen att vi behöver sysselsätta en ständig ström av utredningar som pusslar med en bit här och en bit där utan att vara i besittning av en genomgripande helhetssyn.

Erik Ransemar

Probs

3/4 av cancer hör samman med yttre faktorer

Förebyggande av yrkesbetingade elakartade tumörsjukdomar är en av det moderna arbetarskyddets stora, men också mycket svåra uppgifter där ett internationellt samarbete är av största vikt. Detta framhålls bl a i arbetarskyddsstyrelsens yttrande över en ILO-rapport om dessa sjukdomar.

I en WHO-rapport från 1964 uttalas att cirka 3/4 av all mänsklig cancer kan anses härröra från yttre (exogena) faktorer. Man drar därav den slutsatsen att cancer i betydande utsträckning är förebyggbar genom att dessa cancerframkallande faktorer elimineras.

Arbetarskyddsstyrelsen har under de senaste åren i stigande utsträckning handlagt ärenden där yrkesbetingad cancer misstänkts eller kunnat ledas i bevis och där åtgärder av olika slag har ansetts motiverade. Som exempel på aktuella problem kan här anföras lungcancer föranledd av radon (radondöttrar) i gruvluft, eventuellt samband mellan lungcancer och arbete med vissa bekämpningsmedel, hudcancer föranledd av vissa skäroljor, asbestbetingade tumörer i lungorna m.m. De åtgärder som vidtagits har i allmänhet syftat till att minska arbetstagarens exposition. I ett fall (amitrol) har resultatet blivit förbud att använda ämnet för tidigare avsett ändamål dvs som bekämpningsmedel.

Över huvud taget förtjänar i Sverige liksom i andra industriländer frågan om eventuella cancerogena arbets-

miljöfaktorer ständigt beaktande. Särskild uppmärksamhet ägnas fn ämnesklasser som bekämpningsmedel, optiska vitmedel och specialkemikalier inom gummi- och plastindustrin. Det kan i det senare fallet röra sig om tex aminer eller diepoxider. Inte endast handelsvaror bör observeras utan även under arbetet bildade ämnen tex förbrännings- och pyrolysoxidprodukter som 3,4-benspyren.

Det stora intresset för dessa frågor framkom klart vid en av LO ordnad konferens i maj 1972. Deltagare var läkare och tekniker från LO, SAF, socialstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen och arbetsmedicinska institutet. Från arbetarskyddsstyrelsens sida övervägs fn vilka åtgärder som kan behöva vidtas i syfte att få ett samlat grepp om problemet yrkesbetingad cancer. Som angelägna sådana åtgärder kan nämnas registrering av cancerogena substanser eller faktorer inom arbetslivet, intensifierat inhämtande av utländska erfarenheter om sådana faktorer, kontakt med utländska institutioner med samma intressen, epidemiologiska utredningar av cancerfall inom svensk industri med hänsyn till möjligheten att påvisa samband med inom arbetsmiljön förekommande cancerogena faktorer samt forskning inom detta område. Det står klart att arbetet måste vara långsiktigt och kommer att bli ytterst omfattande. Ett internationellt samarbete i dessa frågor är av största vikt.

Även i Sverige bör samarbetet om cancerogena ämnen intensifieras. Problemet är självfallet aktuellt och utomordentligt viktigt i samband med miljökontrollutredningens förslag.

Kultur är också politik

hävdar *Per Holmberg* i **Fönstrets kulturpolitiska temanummer**.

"Arbetarrörelsen har åtminstone i Sverige och en del andra länder kunnat bryta arbetarnas sociala vanmakt genom sina spontant bildade demokratiska fackföreningar, politiska föreningar, konsumentkooperativa föreningar, bildningsorganisationer etc. Därmed har arbetarna verkligen höjt kvaliteterna i sina mänskliga vardagsaktiviteter. De har i samhället infört

nya tänkesätt, nya umgängesformer, nya sociala relationer, nya uttrycksmedel utan tidigare motsvarigheter. Att definiera kultur så att arbetarkulturens insatser inte ens nämns är också ett tecken på oneutralitet och skevhet i kultursynen.

Kulturbegreppet kan alltså inte hanteras som något neutralt — utan är till sin innebörd något ideologiskt, politiskt, värderingsbemängt. Vad vi räknar och inte räknar in i kultur beror på värderingar. Vad vi anser vara god eller dålig kultur beror också på värderingar. Det är med stor möda många måste skaka av sig urgamla indoktrineringar innan de inser att kultur också är politik."

Halfdan Renling:

Framtiden som ni inte känner

I utmålningen av framtiden finns en klyfta mellan djup pessimism och hurtig optimism. Framtidsforskning är också ett hett ämne för ekonomiska experter.

Professor Gösta Ehrensvärd har i sin bok *Före — efter, en diagnos* (Bokförlaget Aldus/Bonniers) försökt en balansgång mellan ytterligheter av optimism eller pessimism. Han gör det enkla påståendet att det nutida slöseriet med naturtillgångar måste leda till en återgång till agrarsamhället. Ehrensvärds kalkyler därom följs av några konkreta förslag, bl a ransonerings av födoämnen i I-länder och nedskärning av importen från U-länder, Global ransonerings av fossilt kol, huvudsakligen flytande bränsle, föreslås liksom obligatorisk återinsamling av förbrukade metallföremål.

I Bernt Gustafssons bok *Gunnar Svensson*, vatteningenjör är inte ransoneringsarna som införs år 2000 det mest väsentliga. Här handlar det om människor och människans utveckling bland robotar. Man kommer att tänka på resonemanget om människan i Karin Boyes framtidsroman "Kallocain" (från 1940). Gustafssons bok är både vämjelig och spännande att läsa. Vämjelig därför att den behårt drar ut konsekvenserna av samhällsutvecklingen. Spännande därför att man undrar vilken insats vatteningenjören skall göra för det medmänskliga.

Kulturen är döda. En citerad hitlåt ger vid handen att poesin lever år 2001.

Farliga lösningsmedel

*På laboratorier är det vanligt att man använder olika lösningsmedel.
GUNNAR NILSSON ger fakta och råd*

Allt oftare används de mest skadliga organiska lösningsmedlen som rengöringsmedel, rapporterar GUNNAR NILSSON i denna fakta-artikel. Förfarandet är felaktigt, och dessa lösningsmedels användning borde ha förbjudits för länge sedan. Misstänksamhet är en dygd i umgänget med alla kemikalier.

På laboratorierna är det vanligt att man använder olika slag av organiska lösningsmedel vid analysarbete. De har alla den egenskapen att fetter är mer eller mindre lösliga i dem. Därför och kanske också av den anledningen att de är mycket lättantändliga, sker arbetet med dem enligt alla föreskrifter i dragskåp, vilket är en med glasrutor inbyggd box, tillräckligt rymligt anordnad för att man skall kunna arbeta fritt med analyserna i dem. Dragskåpen har särskilda anordningar för ordentlig vädring och ventilation.

Farliga medel för vårt nervsystem

De organiska lösningsmedlen är farliga för olika delar av vårt nervsystem, därigenom att de genom inandning eller genom huden transporteras ut till kroppens olika delar och där genom sin egenskap att lösa fettsubstanser särskilt kommer att skada olika delar av nervsystemet och vissa inre organ.

Nerverna i vår kropp är omgivna av ett vitt skikt av fettrik vävnad, Schwanns skida eller myelinskidan. Det är detta skikt som löses upp liksom den gråa nervsubstansen.

Det är den kemisk-tekniska industrins intressanta expansion efter kriget och variationen av de olika saluförda kemiska substanserna, som orsakat att även organiska lösningsmedel av typen bensen och trikloretylen, vanligen kallat tri, användes för olika slags arbeten, där lösningsmedel med snabb verkan anses krävas.

När man tidigare använde bensen, som ju också är ett organiskt lösningsmedel, använder man i dag betydligt "effektivare" medel utan att för den skull vidta lämpliga försiktighetsåtgärder. *All hantering av organiska lösningsmedel bör ske i dragskåp.*

I dragskåpen med särskilt anordnad ventilation skiljer en glasruta substanserna från dem som arbetar med dem. Inte ens i det fria är man skyddad mot påverkan på samma effektiva sätt.

Bensenkatastrofen

Bensen, som erhålls som en biprodukt ur den vid gasverken framställda gasen, användes i bilismens barndom som

antiknackningsmedel i bensen och även vid tillverkning av flygbensin.

Det var vid de tyska gasverken, som man först konstaterade symptom på bensinförgiftning efter långvarig påverkan av substansen. Som profylax utdelades askorbinsyretabletter till arbetarna (C-vitamin) och rigorösa förebyggande åtgärder föreskrevs.

Bensen och dess homologer xylen och toluen har alla den egenskapen att de är synnerligen lösliga i fetter eller omvänt, de löser lätt fetter och fettsubstanserna. Bensen är farligast av den anledning, att det snabbt sprids i kroppen och har omedelbar verkan på det centrala nervsystemet, dvs stora och lilla hjärnan och förlängda märgen. Symtomen på bensinförgiftningen är densamma som vid inhalation av thinner, nämligen berusning och sömnhet.

Andra organiska lösningsmedel är trikloretylen (tri), kloroform, koltetraklorid, etanol (den verksamma substansen i alkoholhaltiga drycker), metanol och även fotogen. Den sistnämnda torde vara den minst farliga.

Ett besvärligt förhållande är att alla här nämnda substanser utom bensen förekommer i handeln under olika kommersiella benämningar. Triklореtylen förekommer tex i thinner.

Uppgifter för myndigheterna

En näralliggande uppgift för berörda myndigheter är att utreda förekomsten av lösningsmedel i de substanser som saluförs jämte deras farlighet.

Den andra är att förbjuda de farligaste lösningsmedlen och införa samma anmälningsskyldighet för tillverkarna, som gäller för gifterna enligt giftstadgan.

Den tredje åtgärden är att förbjuda de organiska lösningsmedlens användning i industriellt bruk. I större eller mindre utsträckning används exempelvis eter inom tillämpliga delar av livsmedelsindustrin för extraktion av fetter ur organisk substans.

Sekundära skadeverkningar

De primära skadeverkningarna har här angetts i korthet. De sekundära är lika betydelsefulla och måhända inte till-

räckligt uppmärksammade i sammanhanget.

Sålunda bildas vid rengöring av smutsiga metalldelar med trikloretylen (tri) lätt fosgen, som är en lungskadande stridsgas. Den har lukten av unket hö. Påverkan av gasen medför andnöd och hjärtbesvär.

För arbete med alla här nämnda substanser gäller regeln att det bör ske vid stark ventilation, i dragskåp aldrig under eld eller i närheten av öppen låga och under iakttagande av rigorös personlig hygien.

Att organiska och andra lösningsmedel tillåtits för industriellt bruk är förvånande. Redan på ett tidigt stadium kände man till exempelvis kloroformens och eters verkningskraft på det centrala nervsystemet.

Det är mycket mer rationellt att tillverka sådana färger, lacker och rengöringsmedel som är så att säga anpassade till varandra.

Några bra regler

För skyddsombuden gäller det att uppmärksamma varje nytt preparat som tas i bruk på arbetsplatsen. Härvid gäller regeln att ett aldrig så oskyldigt kommersiellt namn kan dölja ytterst verksamma och farliga substanser.

Kräv att dragskåp byggs för att användas då organiska lösningsmedel måste nyttjas.

Använd aldrig ett "snabbverkande" lösningsmedel utan att först undersöka om inte något av de gamla, hederliga ämnena som exempelvis fotogen kan duga. Men även fotogen bör såsom ett oskyldigt organiskt lösningsmedel administreras i dragskåp.

Var noga med den personliga hygien och genomför regelbunden vädring av arbetslokaler så ofta som möjligt, om mekanisk friskluftventilation inte förekommer. ■

Nästa år blir 1973

Då kommer vi med fler miljöartiklar.

Prenumerera på

Status

Helår 20:—, halvår 11:—

Postgiro 95 00 11-7

55 är hjärtstatistikens magiska tal. Före 55 år är det nästan bara männen som får hjärtinfarkt

55 är hjärtstatistikens magiska tal.

Före 55 års ålder är det nästan bara män som får hjärtinfarkt. Efter 55-årsstrecket drabbar hjärtinfarkten även kvinnor i ungefär samma omfattning.

Fenomenet med det manliga hjärtat, som åldras i förtid, har varit och är föremål för intensiv forskning. De grundläggande skälen är inte, som många velat göra gällande, att överansträngning och stress skulle drabba männen i högre grad än kvinnorna.

Kvinnor har i stor utsträckning dubbelarbete, dubbelt ansvar och ansträngande plikter både borta och hemma, men tycks ändå i flesta fall klara påfrestningarna med "oberört" hjärta.

Män mest

— Främsta anledningen till denna uppenbara skillnad i sjukfrekvens mellan män och kvinnor är att mannens kranskärl redan från begynnelsen är trängre än kvinnans, förklarar professor *Lars Werkö*, hjärtspecialist och chef för kardiologkliniken vid Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg. Till detta kommer att kvinnornas hormonproduktion på ett okänt sätt påverkar fettomsättningen och tycks skydda deras blodkärl, i synnerhet hjärtat, för åderförkalkning.

— Här finns också en klar ärftlig disposition, framhåller professor *Werkö*. Vissa släkter får tidig åderförkalkning och hjärtinfarkt är vanlig dödsorsak. I andra familjer kommer åderförkalkningen högre upp i åldrarna och hjärtinfarkt förekommer knappast.

— Iakttagelserna bör tjäna som bakgrund då det gäller att värdera andra undersökningar, som gjorts med jämförelse av olika folkslag, av kostvanor och livsföring.

Boven i hjärt-dramat

Att kost — och andra levnadsvanor —

har stor betydelse för sjukdomens utveckling bland yngre årgångar anses fastställt. Men av tre farliga faktorer — cigarettrökning, animaliskt fett (fläsk, smör, grädde etc) och för lite motion — är rökningen den allra farligaste, hävdar professor *Werkö*.

— Framtida forskarrön kanske kommer att visa att kost och motion kommer i andra hand, säger han. Betoningen på den feta maten och det stillasittande livet har måhända varit alldeles orättvist hård!

— Cigaretten är större bov i hjärt-dramat än vad folk i allmänhet tror, säger *Lars Werkö*. Vid det hjärtinfarktregister, som sedan år 1968 byggts upp och vidareutvecklats vid Sahlgrenska sjukhuset, har hämtats material till en undersökning som ger belägg för påståendet.

Av de hjärtfriska 50-åriga patienter, som av olika anledningar haft kontakt med sjukhuset, är 50 procent icke rökare. Bland 50-åringar med hjärtinfarkt är däremot alla rökare!

Rökningen i förening med stillasittande arbete, stress, överansträngning, fet mat och högt blodtryck, kan leda till en hälsokris, där risken för akut hjärtinfarkt är överhängande. Med invaliditet eller förtidig död som omedelbart hot.

Särskilt allvarligt är att de drabbade i stor omfattning är män i aktiva åldrar: "Vårt lands viktigaste kapital, det värdefullaste vi äger", säger professor *Werkö*.

Osäker statistik

— Huruvida dödlighetsfrekvensen i hjärtinfarkt verkligen ökat, kan man inte med absolut visshet säga. Obduktionsfrekvensen — vårt bästa mått på statistikens kvalitet — har varit mycket låg utanför storstäderna, förklarar professorn.

Trots kraftig stegring under senare

år är den totala obduktionsfrekvensen i dag alltså låg, statistiskt sett.

— För 20 år sedan (1950) saknade 20 procent av samtliga dödsfall dödsbevis. Tillförlitligheten av de rubricerade dödsorsakerna var därför låg.

Sverige redovisar numera en högre obduktionsfrekvens än något annat land, men inemot hälften av alla dödsfall i glesbygderna går till statistiken enligt dödsattester, som skrivits ut av präster eller andra "betrodda" män.

Möjligheten att en "modediagnos" står som dödsorsak är uppenbar i sådana fall, vilket givetvis också påverkar statistiken.

— Hjärtinfarktregistret, som ingår i sektionen för preventiv kardiologi vid Sahlgrenska sjukhuset, ger vidgad möjlighet till en tillförlitlig statistik. Bland annat har man här en form av hjärtkontroll, studier av tioårsgrupper, som ger ett utmärkt forskningsunderlag.

Undersökningen, som stötts ekonomiskt av Svenska Nationalföreningen mot Hjärt- och Lungsjukdomar, började 1963 med studien "1913 års män" (nästa grupp "1923 års män"), och har sedan följts upp med regelbundna hjärt/hälsokontroller. Överlevnadsfrekvensen bland dessa 50-åringar liksom hjärt/kärlförändringar etc tjänar som jämförelsematerial vid fortsatt forskning i kampen mot hjärtats sjukdomar.

Denna vetenskapliga studie, som i första hand syftar till att utröna, i vilken utsträckning man kan identifiera högriskgrupper och sätta in åtgärder som lönar sig även på längre sikt, sker med stöd av Riksbankens jubileumsfond. De statliga anslagen förslår inte långt, men det är angeläget att hjärt/kärlforskningen får resurser för fortsatt vetenskapligt arbete på detta område.

HILDE ROEMPKE

Mänsklighetens behov av metaller!

Av Arne Oijen

Den otroligt sinnrika mekanism som vår kropp utgör behöver en hel del oundvikliga "bränslen" för att kunna fungera tillfredsställande.

Men kroppen kräver också sitt kvantum av metaller. För varje dag av året äter, dricker och andas vi in små, små doser av skilda metaller. Och den amerikanske forskaren, med dr Henry Schroeder i Vermont, USA (som i många år arbetat med blodtrycksforskning vid Rockefelleruniversitetet) har ägnat speciellt intresse åt sambandet metaller/människans organism. Han häv-

dar exempelvis att en systematisk kontroll av hur kroppen får sin metallförsörjning skulle kunna resultera i ökad medellivslängd och vara nyckeln till bättre hälsa...

I den amerikanska tidskriften "Today's Health" har han redogjort för sina forskningsresultat.

Om koppar vet man att denna metall är nödvändig för blodbildningen. Bara ett tiondels gram koppar för lite kan innebära döden. Sak samma om kroppen får för mycket koppar. Då har metallen rena giftverkan. Men en frisk människas kropp utsöndrar koppar-

överskottet och behåller endast det som är nödvändigt. Utan att närma sig den kritiska punkten. Och vissa metaller tycks inte kroppen ha något bruk för alls. Genom galvaniserade vattenledningsrör och bilarnas avgaser (aktuell fråga i samband med miljöförstörelsen) får vi i oss bly men vår organism utsöndrar det.

Men i vår kropp samlas ofrånkomligt under årens lopp sk "spårmetaller" och det är dessa som Henry Schroeder och hans medarbetare ägnat speciellt intresse. Sakligt konstaterar Schroeder:

— Vid försök med djur, försök som människan sedan länge utfört på sig

själv utan att veta om det, har vi gjort den iakttagelsen att spårmetallerna kan visa sig ha lika stor näringsfysiologisk betydelse som vitaminerna. Kroppen kan ju inte själv framställa några vitaminer, men den kan heller inte producera nödvändiga spårmetaller. Och den kan ha det mycket svårt att göra sig av med giftiga över-skottsmängder som kvicksilver.

Moderna forskningsmetoder

Dr Henry Schroeder och hans medarbetare vid den medicinska fakulteten vid Dartmouth College har en ultramodern utrustning till sitt förfogande. Ugnar för föraskning av vävnader och en atomisk absorptionsspektrofotometer. Detta sinnrika instrument kan mäta så låga koncentrationer som 50 delar krom på en miljard (1 miljard) muslever! Han tränger in i de oändliga små mängdernas sällsamma värld. Och mer och mer förstår forskarteamet metallernas betydelse. Och i laboratoriet råder minutiösa säkerhetsföreskrifter. Man måste arbeta i en miljö helt fri från "spårmetaller". Alla spikhuvuden i väggar och tak har försänkts djupt och täckts över med plastiskt trä, vatten till laboratoriet kommer i plastslangar direkt från en källa, allt byggnadsvirke hade noga analyserats och överdragits med metallfri plastfernissa. Luften i laboratoriet passerar genom ett komplicerat system av filter och elektrostatiske dammuppsamlare. För personalen gällde reglerna: inga skor, rökning förbjuden, inga mynt i fickorna eller andra metallföremål. För då skulle miljön kunna metalliseras.

Och vad har forskarna kommit fram till?

Och vad har Schroeder och hans team kommit fram till? En hel del. Man började med att studera kadmium, en metall som förekommer i nästan alla mänskliga organ. Kadmium tillför vi kroppen varje dag genom exempelvis vegetabilier som gödslats med fosfater. Eller via ostron, musslor och andra skaldjur samt med vattenledningsvattnet. Och man utnämnde omgående kadmium till "hjärtats fiende nummer ett". Man hade två kontrollgrupper av råttor. Ena gruppen fick föda som innehöll den normala mängd som en människa i västerlandet får i sig dagligen. Den andra gruppen uppföddes på helt kadmiumfri kost. Och vad blev resultatet? Jo, 90 procent i den första gruppen fick förhöjt blodtryck och kortare livslängd. Efter 23 månader var bara 20 procent av dem vid liv. Den normala livslängden förkortades med en tredjedel. I kontrollgruppen av

råttor som fått kadmiumfri kost var 90 procent vid liv efter 23 månader...

Ännu anser Schroeder det vara för tidigt att dra den slutsatsen att kadmium är den viktigaste orsaksfaktorn vid kransartärsjukdom. Men mycket talar för att så verkligen är fallet och på den punkten arbetar forskningen vidare.

Diabetes och krom

Ett nyfött människobarn har tre gånger så mycket krom i kroppen som en äldre människa. Kromhalten avtar med årens lopp. Schroeder och hans elva medarbetare gjorde ett nytt experiment. Två grupper råttor sattes på dels kromfri kost contra krominnehållande föda. Och det märkliga konstaterades att efter kontrolltidens gång så hade över 80 procent av råttorna som inte fått krom drabbats av diabetes. En iakttagelse som Schroeder fann stämma bra med mänskliga förhållanden. I exempelvis Thailand är kosten kromrik och antalet fall av diabetes lågt. I USA med sin kromfattiga kost avlider 10 gånger så många människor i sockersjuka som i Thailand... Teorier fördes fram om att kroppen tydligen behöver en viss halt av krom för att kunna tillgodogöra sig insulinet. (Visa sockersjuka har ju, fast man tycker det borde vara tvärtom, överskott på insulin.)

Balansera kroppens metallbehov

Om man lyckas att balansera kroppens metallbehov så skulle det alltså kun-

na medföra ökad livslängd? Ja, det tror Schroeder. Och han konstaterar sensationellt:

"Om människan lyckas återställa den naturliga balansen med metalltillförseln till kroppen så kan hon kanske se fram emot en stark minskning av många kroniska degenerativa sjukdomar. Inget hindrar att medellivslängden ökar till över 100 år och att människan under denna tidsrymd är produktiv och arbetsduglig under 90 år..."

Ett framtidsperspektiv på gott och ont. Miljöförgiftningen som blivit ett sådant problem har också Schroeder tagit med i sina beräkningar. Det finns de som påstår att det föroreningshot som i dag hänger över mänskligheten överskuggar sådana hot som kärnvapenkrig och hur världen ska kunna försörja sina växande miljoner. Vid ett experiment med bly (Varje år får vår miljö ta emot tiotusentals ton bly från blybehandlad bensin, målarfärg m m m såg man årsringarna i nyväxande träd hade 24 ggr högre blyhalt än i årsringar som bildats i träd för hundraåren sedan. Schroeders försök visade också att teorin om förgiftningsfaran är allvarlig nog. Kortfattat: en kontrollgrupp råttor fick blyfri kost. Den andra gruppen kost med bly motsvarande vad vi människor utsätts för. Efter 20 månader var 90 procent av de "blyfria" råttorna vid liv men endast 43 procent av de råttor som fått bly i kosten.

Status Jul 1972

med noveller av

ANDERZ HARNING, ERIK NYHLÉN och TORSTEN SÖDERLING

med artiklar och reportage av

STURE WAHLSTRÖM, OVE NORD, SVEN O. BERGKVIST och ERIK RANSEMAR

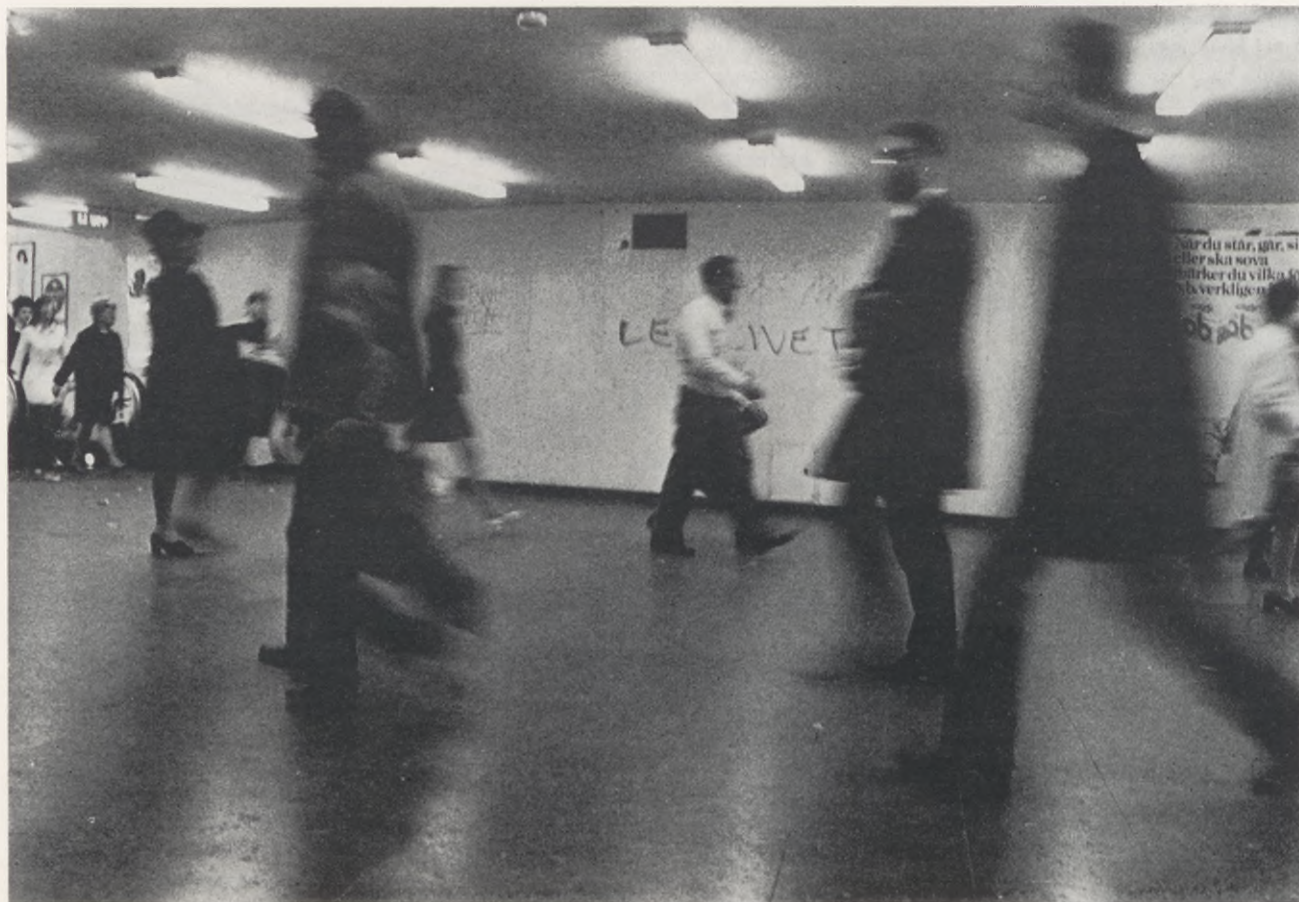
med kåserier och minnen av

MARGIT GEIJER och VICTOR STEFFEN

med helsidesfotografier av

Mark Markefelt m. m.

Priset blir oförändrat 4:—

Vår outvecklade socialkultur: 9

RUNE M LINDGREN avslutar sin artikelserie
med frågan: *Har vi makt att förändra?*

"Har vi makt att förändra?"¹⁾ Så ställs frågan i en 70-talsk debattbok.

Den granskar framförallt problemet den kommunala demokratin. Eller rättare: den otillräckliga lokala demokratin.

Byalag som ifrågasatt stadsplaner, kvinnogrupper som demonstrerat för fler daghemsplatser osv har var för sig mött en påtagligt trögt fungerande kommunal demokrati.

Har vi makt att förändra? är en fråga som kan gälla vårt sociala nu i stort.

Det må vara envar obetaget att formulera ett personligt svar med den frågan.

Allmänt kan dock sägas: Ibland

känns det som om den svenska demokratin fungerar fel.

Demokrati, påpekar Olof Palme, är för mig att människor hela tiden aktivt påverkar beslut, opinioner etc. — Det som berör alla skall bestämmas av alla. Det är helt enkelt demokratis grundläggande idé.

Det är en bestickande formulering — men fungerar vår sk representativa demokrati väl?

Finns det inte ibland skäl att instämma med den Jörgen Eriksson vi inledningsvis åberopat också när han rekommenderar oss: "Var misstrogen mot svepande hänvisningar till yttrandefriheten och den offentliga debatten som bevis för en fungerande demokrati".

Ofta nog, tyvärr, är ju de samhäl-

leliga exercisreglementena sådana att rätt många i bästa mening progressiva interventioner i den rådande ordningen betraktas som "obalanserade och destruktiva".

Överhetens reaktion på våra inblandningar i det samhälleliga bevisar vår demokrati — eller ifrågasätter den!

Vilka är de reaktionerna? Generöst öppna?

Frågorna må stå öppna.

Vi kan emellertid notera: Också kulturen, inte minst teatern, har gått in i den sociala debatten.

Pjäser som Kent Anderssons "Hemmet" och "Flotten" tar upp skilda sociala problem: Vi har fått pjäser — ibland direkta och revyartade i for-

men — om daghemsbrist och miljöförstöring, om fängelsesamhällets verkligheter och arbetsplatsernas dagliga nu, om kvinnoroller och glesbygdsproblematik.

Problemen kan, i teaterpjäsens form, tydliggöras effektivt och slagkraftigt, förenklat ibland kanske, men ändå på faktaunderlag. Teaterpjäsen kan få reportagets form och funktion.

Titlar som "NJA", "Pjäsen om Norrbotten" och "Åt södra Sverige" kan exemplifiera vårt resonemang. Men också pjäser som "Sonja, Mona, Maria — arbetets döttrar", "Man råkar vara kvinna" eller "Solidaritet — Arbetarmakt — ett spel om en strejk". Uppsättningar som "Fångspel" och många, många andra scenverk likaså.

Det må vara oklart om vi nu, som man ibland hävdar på skådespelarhall, står i början av en utveckling, med en inskränkt teaterns rörelsefrihet — därför att kulturen börjar bli "farlig", verkligen börjar påverka det samhälle den fungerar i. Fakta är dock att möjligheterna till ekonomisk påtryckning skymtat i debatten kring "Pjäsen om Norrbotten", och att Pro-teatern under planeringen av sin pjäs om förhållandena vid Volvo mött en relativt kärv attityd, på skilda håll.

Skilda tidningar har överhuvudtaget mött den diskuterande, socialt öppna teatern med tendentiös nyhetsjournalistik — och med traditionella vulgärargument. Varje samhällskritisk ansats har tillskrivits "yttersta vänstern".

Naturligtvis:

Alla meningar tolereras. Men det är en utvändigt form för tolerans man praktiserar. En kultur — i teaterpjäsens uttrycksform text — som börjar påverka samhället, eller åtminstone kan tänkas göra det, är visserligen fortfarande principiellt i sin ordning. Men den hör inte till de absoluta nödvändigheterna, enligt det sk etablissemangets företrädare.

Det är snarare, ställvis, tvärtom: Man möter på överraskande många håll en pyrande irritation över kulturfolkets inblandning i skilda vardagliga angelägenheter. Birger Norman har, i dikten "Ordföranden avtackar poeten") beskrivit situationen:

"På alla åhörarnas vägnar vill jag tacka dig för det intressanta föredraget. Få kan ju formulera synpunkter som en författare. Vi har också blivit övertygade att du är en människa med djupt och allvarigt engagemang i tiden. Du framstår för oss som både

samvetsöm och klok, och du har fler kunskaper än någon av oss här på mötet:

Men ta nu och gå hem.

Vi har alla våra uppdrag i föreningen och samhället.

Ditt uppdrag är poesin.

Därför upprepar jag: ta

dina papper och gå hem!

Glöm inte att ta ditt samvete med dig.

Vi har sett det nu.

Gå hem och gör poesi av det.

Skriv en dikt.

Påtagliga problem kvarstår dock — inte minst på den arbetsmarknad, i det arbetsliv, skilda nya scenverk skildrar, problem som sannerligen bekräftar att den utvecklade sociala kulturen är en realitet i många sammanhang.

I en skrift från LO³⁾ möter den problemsektor det här är fråga om. I en debatt om att den välutvecklade sociala kulturens samhälle måste man emellertid i all rimlighet namn också diskutera hälsoriskerna på arbetsplatserna, bristen på hälsovård på arbetet, bristen på jämlikhet, produktionshetsen, bristen på medinflytande etc.

Det är ute i det vardagliga nuet de problem oftast börjar som vårdsamhället i ökande utsträckning får ta itu med.

Det är där, i samspelet mellan människor och sociala grupper, den sociala kulturen tar form sås i sin primärvariant!

Det är också där tyngdpunkten bör ligga i den debatt om vår utvecklade sociala kultur som här knappt fått mer än sina huvuddrag antydda.

1) Ulf Nilsson: Har vi makt att förändra? Prismadebatt, 1970.

2) Birger Norman: Ur diktsamlingen "Vinterfiske", R&S, 1970.

3) LO:s "lilla röda", Tiden förlag, 1970.

DISKUTERA

"Det gäller inte bara att föra den bästa möjliga politiken, det gäller också att göra den bästa politiken möjlig". Så formulerar Krister Wickman en politisk handlingslinje som de flesta partier torde sluta upp kring.

En enorm nedslitning av arbetskraften pågår dock. Högrationaliserade industrier slår ut många, och de sociala

problemen växer. Samtidigt noterar vi en våg av protester, i form av skilda strejker.

Skiftande åtgärder "öppnar" ibland låsta positioner, driver fram förbättringar och förändringar.

Kritiken mattas emellertid inte, den fortsätter och varierar på olika sätt; nya branscher dras in mot debattens fokus, nya problem tar form.

I det läget:

Vad kan vi, som enskilda människor, göra? Har vi makt att förändra? Vad? På vilket sätt?

Göran Palm ger, i boken "Vad kan man göra?" råd att lära av — eller vad tycker ni?

Var aktiv där du arbetar! Ifrågasätt också det som ofta sägs, även de allmänt accepterade klyschorna! Det är desto nödvändigare som den tyske aforistikern Gabriel Laub verkligen har skäl för sin varnande aforism: "Sanningen segrar alltid. Det som segrar är nämligen alltid sanningen" "Vi bör söka upp information! Läs oss till medvetenhet! Hemmafruarna kan gå samman med flera hemmafruar och kräva daghem! Gymnasisterna kan granska läroböckerna och kursplanerna! Arbetarna kan skaffa fram fakta om, och tala om makt och inflytande, på sina arbetsplatser! Etc.

Endast så, steg för steg, kan vi utveckla ett den sociala kulturens samhälle.

TÄNK PÅ
HJÄRT- OCH LUNGSJUKAS
BLOMSTERFOND

DET FINNS
MÅNGA
SOM NI KAN
HEDRA
PÅ SÅ SÄTT

POSTGIRO 95 00 11 - 7

Första resan till Bulgarien blev en fin upptakt

När man arbetar och planerar för en sak, är det roligt att se att det sedan utfaller till belåtenhet. Vi var naturligtvis spända av förväntan inför vad denna första resa till Bulgarien skulle kunna ge. Vi har fått många bevis för att våra resenärer var nöjda med vistelsen i Sunny Beach vid Svarta Havet. Som vid alla resor finns det ju smådetaljer som det anmärks på, men i det stora hela var man alltså nöjd med resan, rapporterar här **BENGT DAHLSTRÖM.**

Jag fick tillfälle deltaga i den första resan under några dagar i samband med annat uppdrag i Bulgarien. Denna korta skildring är därför sammansatt av dels egna intryck och dels av rapporter från sjuksköterska och reseledare.

hotellet i Sunny Beach med snygga och rena rum och modern inredning.

På söndagen höll Reso ett informationsmöte och bjöd på ett glas vin och efter detta samlades vår grupp på en restaurang och åt lunch. Jag och reseledaren Gunnar Öhrvall hälsade grup-

pen Reso anordnade nästan dagligen utflykter till olika platser och sevärdheter runt omkring Sunny Beach. Man kunde t o m göra en båtresa ända till Istanbul. Denna resa var dock så pass ansträngande, att den knappast var lämplig för alla våra resenärer. Till

Efter fem timmar i Bulgarien

Här några glimtar från resan, som startade den 20 maj 1972. Flygplanet avgick från Arlanda kl. 20.30 på lördagskvällen och efter fem timmars flygning landade vi på Burgas flygfält mitt i natten. Efter vissa formaliteter med pass, matkuponger m m fortsatte färden med buss ned till Sunny Beach och Hotell Kuban, där vi blev inkvarterade. Hotell Kuban är det förnämsta

pen välkommen till Sunny Beach och Gunnar Öhrvall lämnade därefter information till gruppen.

Läkare gav råd

För dem så önskade anordnades ett kostnadsfritt läkarbesök på polikliniken i Sunny Beach. En bulgarisk läkare undersökte patienterna och gav goda råd beträffande solning, badning och promenader osv.

ett annat år kunde kanske anordnas särskilda utflykter just för våra grupper. Utflykter som alltså inte är så ansträngande.

Syster Barbro blev uppskattad

Som en trygghetsfaktor för våra deltagare fanns syster Barbro alltid till hands. Hon hade mottagning på hotellet, en gång på morgonen och en gång på kvällen. Dessutom kunde deltagarna

**På bilden
till höger
på andra sidan**

har den första gruppens
deltagare samlats på
trappan utanför Hotell Kuban

**På bilden
till vänster**

väntar man på att
få komma in till
läkarundersökningen

nå henne via receptionen, dit hon meddelade var hon befann sig. Syster Barbros trevliga och lugna uppträdande och hennes kunnande värdesattes högt av deltagarna.

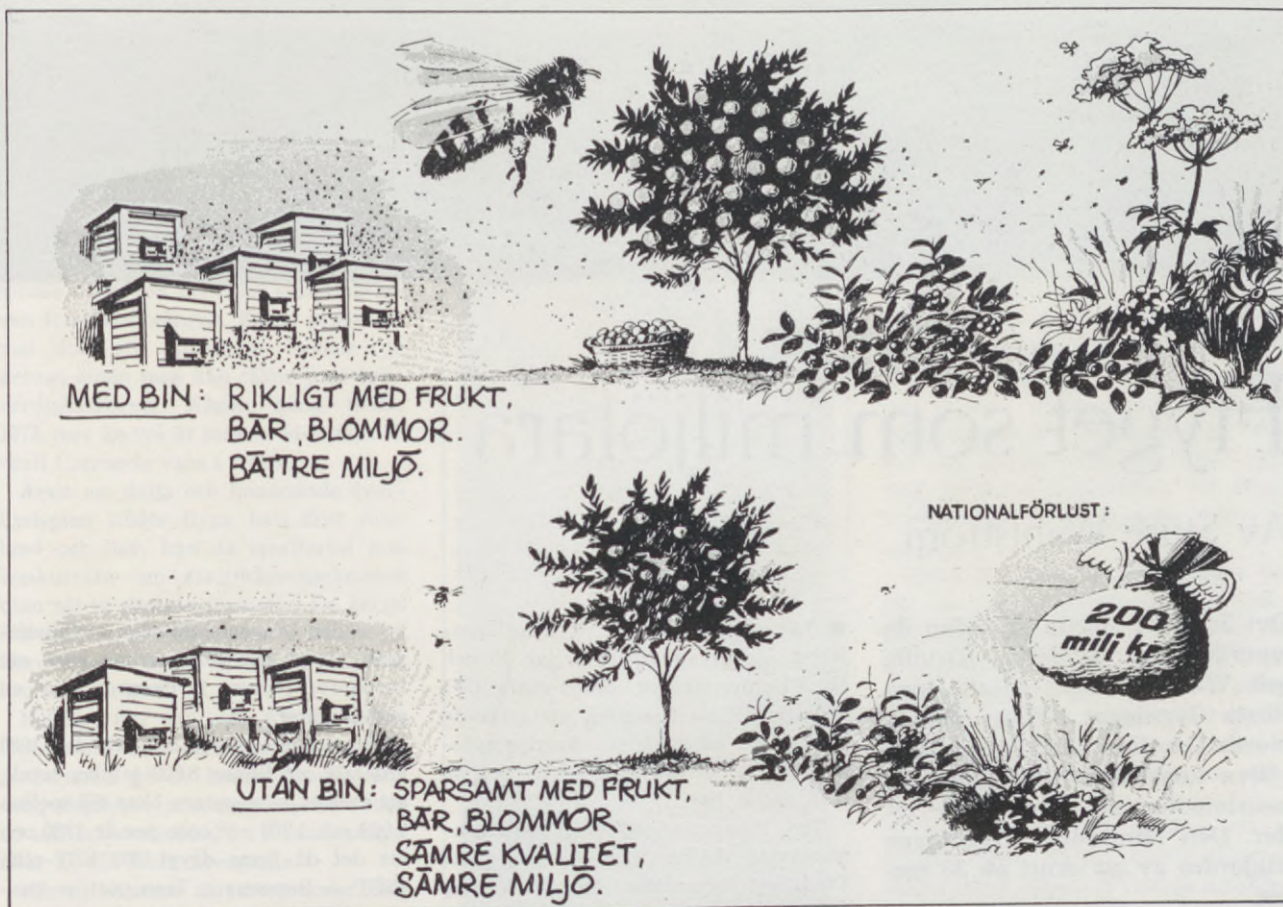
Skönt väder vid denna tid

Om man inte deltog i utfärderna, vad gjorde man då? Jo, man kunde ligga nere vid stranden och sola och njuta av den klara blå himlen, den friska luften, bada i det härliga kristallklara Svarta Havet. Man kunde ta promenader utefter stranden eller i parkerna. Vädret var mycket skönt i slutet av maj och början av juni. Det var varmt men dock icke pressande och vattentemperaturen låg på mellan 20–22°. På eftermiddagen eller kvällen gick man ut och åt på någon av de otaliga restauranger som fanns i Sunny Beach. Matkupongerna som vi fått, räckte väl till för måltiderna. Man kunde också

välja bulgarisk folkrestaurang, där man kunde äta speciell bulgarisk mat, som var mycket uppskattad. För den som orkade roa sig på kvällarna, fanns det också ett par nattklubbar att besöka.

Nöjda med resan i stort

Rekreativresan till Bulgarien har i stort varit mycket positiv. Vid förfrågan, som syster Barbro gjorde, var nästan alla resenärerna mycket nöjda. Även om man inte kände sig i bättre fysisk kondition, var man dock i bättre psykisk kondition vid hemresan. Rekreativresan hade alltså gett våra resenärer krafter och avkoppling, vilket också var vår tanke när vi planerade denna resa. Det var därför deltagarnas förhoppning, att Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka skall kunna genomföra en liknande resa till nästa vår.

Huvudintresset i miljövarsdebatten har koncentrerats till miljögifter, men den fara, som ligger i att våra bin håller på att dö ut tycks man ha förbisett. På lång sikt skulle det betyda en utarmning av vår natur och en nationalekonomisk förlust på hundratals miljoner kronor. Det är säkert inte många som känner till vilken väsentlig roll bina har för växtligheten. Man vet att de besöker blommor för att hämta nektar, men sätter detta utslutande i samband med honungsproduktionen. I själva verket har bina en långt viktigare uppgift att fylla när de flyger från blomma till blomma, och det är pollineringsfunktionen — d v s medverkan till befruktning av blommor. Visserligen är de inte ensamma om den sysslan, både humlor och andra insekter är viktiga pollinerare. Men humlan övervintrar inte i samhällen som bina, utan när våren kommer måste de först bilda samhällen innan de kan börja samla nektar. Före midsommar är därför bina våra enda pollinatörer. Dessutom är också humlorna i snabbt avtagande.

Flyget som miljöfara

Av Sture Wahlström

Det är snart sjuttio år sedan de amerikanska bröderna Orville och Wilbur Wright gjorde sina första flygningar i Kitty Hawk, North Carolina, med ett av dem själva konstruerat flygplan med bensinmotor och ordentliga roder. Den allra första flygningen utgjordes av ett skutt på 33 meter.

År 1909 flög fransmannen Blériot som förste man över Engelska kanalen och nådde en hastighet av ca 69 km/tim.

I dag har ljudvallen för länge sedan passerats. Utvecklingen håller på att gå mot en kris. Jätteplanen saknar passagerare, ut- och nybyggnad av flygplatser slukar enorma penningssummor.

● Det engelsk-franska Concorde-projektet ser ut att kosta mellan 10 och 12 miljarder kronor, och i mars 1971 vägrade USA:s kongress att fortsätta betala det amerikanska överljudsplanet, varför pengar nu måste skaffas från annat håll.

Den internationella flygbolagsorganisationen IATA (International Air Transport Association) har 107 företag som medlemmar, och dessas sammanlagda flygplansflotta omfattar ca 3 500 enheter och en årsproduktion på 70 miljarder tonkm. Bolagens personal uppgår till omkring 700 000, av vilka ca 40 000 är piloter och drygt lika många kabinpersonal, dvs stewardesser och flygvärdinnor. Antalet passagerare är ca 265 miljoner, och bolagen har enligt uppgift beställningar på flygplan liggande hos flygindustrin på drygt 90

miljarder kronor, inklusive överljudsplan. Jetplanen dominerar, även om turboprop-planen fortfarande har en god position.

Prognoserna säger bl a att det 1980 kommer att finnas 8 000 jetplan totalt, att antalet passagerare ökar till mellan 1 000 och 1 200 miljoner per år 1980 och att det då finns drygt 300 SST-plan (SST = Supersonic Transport = passagerarflyg i överljudsfart) i tjänst. Antalet passagerare fn ligger på omkring 380 miljoner totalt (varav ca 10 miljoner enbart för atlantlinjerna).

● Den kolossala ökningen i flygplanens kapacitet medför ständigt nya och komplicerade problem för flygplatsteknikerna och för de regioner genom vilka trafiken till och från flygplatser-

na går. På flertalet flygplatser i världen är resurserna redan mycket hårt ansträngda, och det blir inte lättare att klara trafik med plan som tar 2,2–3 gånger så många passagerare som de nuvarande. Los Angeles Airport beräknas ha 40 miljoner passagerare 1974, och detta innebär att en ny flygplats måste byggas i närheten. Den skall bli färdig 1980 och har kostnadsberäknats till minst 4 miljarder kronor.

Över hälften av västvärldens totala flygtrafik passerar genom sju stora tätortsregioner, av vilka sex ligger i USA och en i England: New York (48 milj passagerare 1970 och två miljoner flygplansrörelser, d v s start eller landning), Chicago, Los Angeles, San Francisco, London, Washington och Miami, för att ta dem i storleksordning. Om tio år behöver man 30 procent fler flygplatser i dessa regioner!

● En slås konstruktörer, flygbolag och miljövårdare om första generationen överljudsplan. De typer SST-plan som nu bedöms är det ryska TU 144, som flög redan på nyåret 1968, och det fransk-brittiska Concorde. Det sistnämnda genomgick under 1970 och 1971 omfattande prov. Redan den 2 mars 1969 gjorde den franska Concorde sin första flygning och en dryg månad senare lyfte den brittiska systemmaskinen för första gången. Enligt programmet skall sju prototyper byggas och provas innan man kan räkna med luftvärdighetsbevis. Någon gång under 1973, mer än två år senare än beräknat, skall Concorde vara i trafik.

Även om detta och kommande överljudsplan tillåts flyga helt fritt över land och hav, kan de emellertid inte konkurrera om turistklassmarknaden utan att ta enorma förluster. De årliga förlusterna på Concorde i trafik på Nordatlanten antas bli ca 30 miljoner kronor per plan!

Följden blir att man för att täcka förlusterna antingen måste höja biljettpriserna på de konventionella underljudsplanen onormalt mycket eller be om subventioner, d v s skattepenar, eller ta till båda utvägarna.

Härtill kommer de restriktioner som aviseras för överljudsplan på de internationella rutterna. Planen lämnar ju efter sig kolossala "bullermattor", 10 till 12 mil breda, och följderna härav är ännu långt ifrån tillräckligt utredda. I USA, Västtyskland, Sverige m fl länder har regeringarna redan förbjudit flygningar över land med flygplan som åstadkommer skadligt buller, och ICAO-mötet 1970 (ICAO = International Civil Aviation Organiza-

Drömmen om att kunna flyga har varit stark

Från den oskuldsfulla tiden

A
En flygfantasi från 1400-talet.

B
Så här tänkte sig Leonardo da Vinci att en flygapparat driven med människans muskelkraft skulle se ut.

C
En fransk låsmed vid namn Besnier konstruerade i slutet av 1600-talet den här besynnerliga flygapparaten.

D
Den tyske ingenjören Otto Lillenthal var den förste som gjorde lyckade flygningar med glidplan. Han omkom vid en flygning 1896. Bilden visar en patentritning från 1895.

tion) bestämde nya normer för maximalt tillåtet buller från flygplan som konstruerats efter 1 januari 1970.

● Massor av varningar för överljudsflyg i passagerartrafik började komma redan för ett tiotal år sedan, och till de mest envetna SST-motståndarna hör sedan länge den svenske docenten och tidigare chefen för Flygtekniska försöksanstalten, Bo Lundberg. Först nu, när många miljarder dollar lagts ned på överljudsprojekten för linjetrafik börjar myndigheterna vakna så sakteliga.

Redan det konventionella flyget utgör en stor miljöfara och en fruktansvärd bränsleslukare. Ett plan av överljudstyp konsumerar mer än 1 ton bränsle per minut vid start, och giftigt utfall från denna förbränning strilar ned över flygplatsen och dess närmaste omgivningar. Vetenskapsmännen räknar med att inte minst stratosfärens nedsmutsning kan ge mycket tråkiga följder. Den tänkta överljudsflottan skulle också släppa ut väldiga mängder vattenånga i stratosfären, vilket bl a skulle medföra en kraftig ökning av den relativa fuktigheten där. Strålningsbalansen skulle kunna ändras. I en hemlig rapport har en amerikansk flygforskare också förklarat, att 500 överljudsplan skulle förstöra ozon i övre atmosfären, vilket skulle minska

Forts. nästa sida

dennas förmåga att skydda jorden från de ultraviolettera strålarna. Vidare kommer stratosfärens väteoxider att öka med minst 7 procent och koldioxiden 1 procent. Härigenom skulle genomsläppligheten för solenergi i avsevärd grad försämrans.

● Så var det bränslet. Flyget i dag — både det civila och det militära — gör av med astronomiska bränslekvantiteter. Ingen vet var allt bränsle skall tas i framtiden. Det finns de som siar om att oljan kan ta slut långt snabbare än vad som tidigare beräknats, kanske redan om 30—40 år.

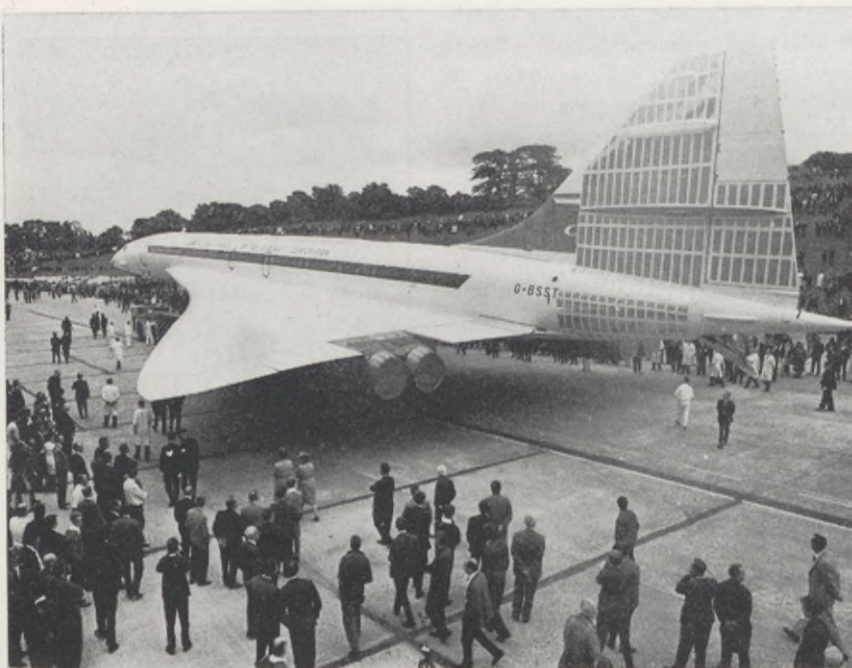
Den överljudsflotta, som enligt maximalprognoserna skall vara i gång omkring 1980, kräver en bränslemängd som innebär en råoljeproduktion av inte mindre än 320 miljoner ton om året. Ett överljudsplan förbrukar två och en halv gånger så mycket bränsle per passagerarkilometer som ett konventionellt jetplan.

● Till allt långdistansflygs stora nackdelar hör att både flygpersonal och passagerare kommer in i fel dygnsrytm. Överljudsflygets tidsvinst — tre timmar över Nordatlanten — kommer att te sig tämligen illusorisk, särskilt om man räknar in färderna till och från flygplatserna. Vidare tar det normalt en eller två dagar att återställa kroppen efter färden genom tidszonerna.

Varje levande väsen, som uppnått en viss grad av organiserat liv, har en speciell livsrytm. Varje arts funktioner genomgår vissa rytmiska variationer, betingade av dygnets växlingar. Det finns lysmaskar som endast "tänder" om natten, bin som söker föda endast vid bestämda tider och som fortfar att fungera på det sättet även om de transporteras från Stockholm till New York. Varken ostron, apor eller människor undgår denna lag. Dag och natt bestämmer inte bara växlingarna mellan vaka och sömn, utan även flertalet av våra biologiska funktioner: andning, blodomlopp, matsmältning, den neuroendokrina aktiviteten etc.

Alltså finns det skäl att fråga sig: Vad sker när dagen på konstlad väg förlängs eller förkortas?

● Till de mest besvärande störningarna, subjektivt sett, upplever vi människor svårigheten att sova. Under en långresa med flyg kastas dygnet ofta brutalt om. En flygpassagerare kommer exempelvis efter 12 timmars resa

En av de första visningarna av Concorde nummer 1.

någonstans österifrån till Los Angeles klockan 16.05 lokal tid. Men resenärens egen klocka visar, om den inte ställts om, 1.00 på morgonen, "den rätta tiden" vid resans utgångspunkt.

Om vår passagerare nu kryper till kojs för att ägna sig åt en fysiologiskt sett välbehövlighet sömn, vaknar han, som han är van vid, åtta timmar senare och finner då att klockan inte är 9 på morgonen utan midnatt lokal tid. Berger sig den arma varelsen nästa dag österut, låt oss säga till Karachi, inträffar motsatsen: dagen förkortas i stället med fyra timmar.

Sådant gör människan nervös och åstadkommer oreda i matsmältningsorganen. Framför allt är det självfallet flygplansbesättningarna som i mycket hög grad utsätts för tidsomkastningarnas besvärligheter, och man har mycket riktigt konstaterat att denna yrkeskategori lider av diverse ännu inte helt klarlagda åkommor.

Det har dock visat sig, att personalen successivt kunnat vänja sig vid de skilda lokala tiderna. Upp till 24—25 procent sover tämligen normalt fr o m andra natten. Svårast tycks det vara att övervinna matsmältningsrubbingarna, som mer eller mindre drabbar hela 94 procent av all flygpersonal på långdistanslinjerna. Även passagerare, som ofta befinner sig på långresa, får besvär med matsmältningen.

● Lionardo da Vinci (1452—1519) försökte konstruera en flygapparat, med vars hjälp en människa med egen mus-

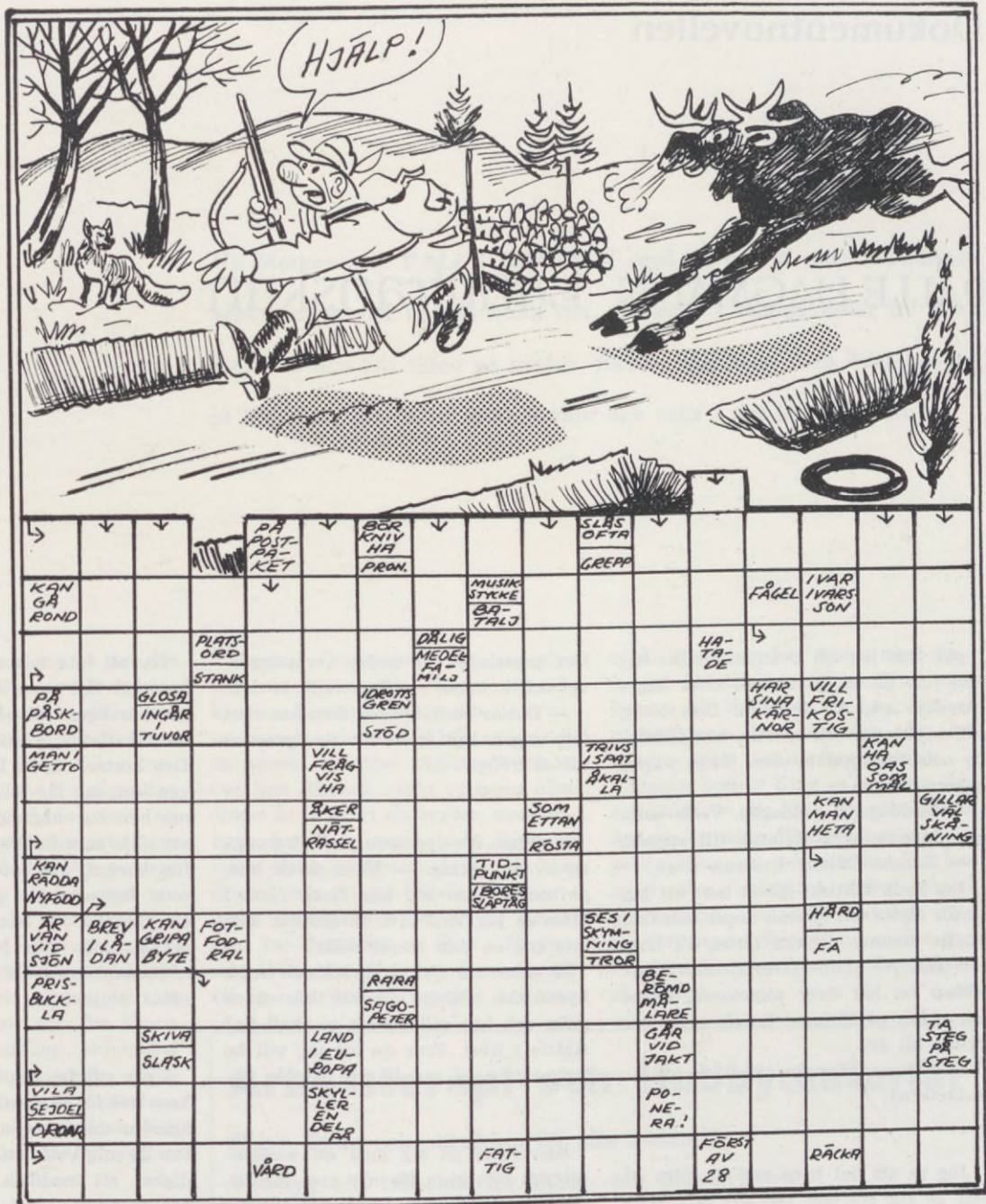
kelkraft skulle kunna höja sig upp i luften. Han lyckades inte, och ingen har heller senare lyckats åstadkomma en användbar maskin med muskelkraften som drivmedel. Däremot nådde man så småningom goda resultat med ballonger, samt i sinom tid också med luftskepp.

Ingen av de tidiga ballongpionjärerna hade väl den avlägsnaste aning om vad som en gång komma skulle, och bröderna Wright, Santos-Dumont, Blériot, Voisin och Charles Lindberg kunde rimligtvis inte förutse mer än en ringa bråkdel av aviatikens konsekvenser. Ännu på 1920-talet betraktades flyget mest som en välsignelse för mänskligheten. Redan under det följande decenniet började man dock ana en accelererande utveckling mot skräck- och undergångsperspektiv av skilda slag, och när andra världskriget äntligen var över, fanns det väl knappast någon som längre trodde att flygkonsten skulle komma att leda till några hundraprocentigt välsignelsebringande framsteg för mänskligheten.

Förbränningsmotorn (vi inkluderar här flygplan, bilar och mängder av andra fordon) har på mycket kort tid förbrukat genom årmiljoner lagrat fossilt bränsle, och den har dessutom spritt mera död och materiell förstörelse än någon annan uppfinning.

Någon besinningsgräns kan ännu inte skönjas, men att den någonstans måste sättas, är lika uppenbart som att det behövs regn efter långvarig torka och att det behövs vatten för att släcka en eldsvåda. ■

STATUS BILDKRYSS

nr 9

Namn

Adress

Postadress

Lösningarna måste vara Status redaktion, Box 3196, 103 63 Stockholm 3, tillhanda senast den 10 dec. För att få deltaga i tävlingen skall tävlingsbrev vara märkta "Bildkryss nr 9". — Tre priser utdelas som vanligt, nämligen ett på 25, ett på 10 och ett på 5 kronor. Pristagarnas namn meddelas i Status februarinr.

PALLE HAGMANN Långfranskan

I går fick jag ett oväntat besök. Jag höll just på att gå ut och sätta långfranskan på, då de kom. Han först, självmedveten och sportig, hon flåsande och besvärad av den långa vägen genom skogen.

— Goddagens, goddagen. Vi är kanske de nya hyresgästerna till stugan!

— Kanske flåsade kvinnan fram.

Jag hade faktiskt glömt bort att jag skulle flytta om fjorton dagar och inte skulle komma tillbaka föran till hösten igen. Nu skulle således dessa människor bo här över sommaren, något jag redan på förhand kunde säga inte skulle bli av.

— Får man kanske titta lite på lokaliteterna.

Jag sa att det bara var att stiga på och se sig om och tackade mig själv för att jag just hade städad och diskat.

— Det ser ju rätt mysigt ut och den är väl tät?

Dom slog sig ned vid verandabordet och synade utsikten. Jag sa inget om att det regnade in genom taket i köket, så att man måtte ha en hink stående på golvet när det regnade.

Egentligen hade jag åtagit mig att laga taket, men jag hade ett bo med flugsnappare just i den gaveln och jag var rädd att skrämra bort dom om jag började spika och hamra på taket. Hade jag kunnat klara mig med hinken så kunde de väl också. I annat fall fick han väl krypa upp och reparera skadan.

En rulle takpapp stod i vedboden och han behövde säkert litet motion.

Det prasslade till under verandagolvet och kvinnan sa: Tyst vad var det?

— Det är bara mössen, dom har visst fått ungar. Det är därför de "prasslar till så livligt".

Kvinnan for upp som hon var stungen av en geting. — Möss skrek hon, ni menar inte att här finns råttor? Möss sa jag, små rara skogsmöss, som inte ens en katt skulle döda.

Kvinnan var stel av skräck och skrek hysteriskt: Hörde du att här finns möss och här vill du att vi skall bo? Aldrig i livet. Tror du att jag vill bo i ett råttbo, så tar du fel. Nu går jag.

Han reste på sig med ett ansiktsuttryck som barn får när man tar deras napp ifrån dom.

— Se kvinnor, sa han. Man blir aldrig klok på dom. Man kunde ju bara ha köpt en råttfälla och satt ut. Så hade det ju inte varit mer med det. Men kvinnor är så jävligt ologiska..."

— Gustaaaav, kommer du nu?

Han knyckte på nacken och lufsade iväg. Bort från råttboet.

Jag var riktigt tacksam för att jag inte hade blivit tvungen att tala om igelkotten i vedboden och räven som passerade ogenerad förbi flera gånger på dagen. I början hade den verkat lite skygg, men numera låtsades den inte ens se mig och stannade på sin höjd upp när jag hade slängt några matrester i gräset.

För att inte tala om älgen. Då hade hon väl fått rena därpippin. Det ligger nämligen till på det viset, att jag har skaffat mig en vän — en älgko. Den kostar mig en långfranska om dagen som jag får billigt av köpmannen, om han har några kvar som inte går att sälja som färska. Jag har förklarat för honom, att det inte är jag själv som konsumerar dessa mängder av långfranska och han har gett mig tipset att inte låta godsägaren få veta något om älgen. Då är den dödens vid nästa älgjakt...

I går stördes lugnet av en jeep som kom ned för skogsstigen. Det var godsägarens unga son, som i en högdragen ton lät mig veta, att det var min skyldighet att meddela mig med honom och meddela om jag såg några älgar eller annat vilt i skogen eller markerna. Jag behövde aldrig svara. Han vände bara på klacken och försvann. Tur att han inte såg långfranskan på stören. Då skulle jag ha fått svårt att förklara att det just var älgens långfranska.

Det började med att jag en dag tyckte att min långfranska hade blivit något väl torr och slängde ut den på den stigen min räv började ta. Sen satt jag i köket och skrev och tittade ut genom fönstret. Då jag såg älgen komma fram till franskan. Jag hade tidigare då och då sett en skymt av den i skogsbrynet, men närmare än så hade jag aldrig kommit den. Eller

Nu återkommer **PALLE HAGMAN** med en novell eller ett naturkåseri eller vad ni vill kalla det. Aktuellt i många delar av vårt land vid den här tiden på hösten. Skulle älgjakten vara över hos er så läs ändå. Det finns både humor och satir i det här kåseriet.

den till mig. Sen fann jag på det där med långfranskan, som jag till en början endast la ut på samma ställe. Sen började jag gradvis att flytta långfranskan upp emot huset till stören, som stod som ett minne av någonting som kanske engång hade varit ett stängsel eller ett staket. Nu sätter jag upp långfranskan på den och numera har jag gått så långt att jag sitter ute på verandan — alldeles orörlig, medan min vän mumsar i sig långfranskan. Det gör inget att sitta still, jag känner ju i alla fall djurets närhet och att båda vet att vi finns till. Att lämna ut den till en samling skjutgalna wiskydoftande rikemanssöner skulle kännas som jag hade andel i mordandet av detta stolta skogens djur. Nej, min älg skall dom inte få, hur jag nu skall kunna hindra det?

Problemet är också hur jag skall göra när jag åker bort. Kommer det någon hygglig gäst i stugan som man kan få att taga över långfranska problemet? Köpmannen kan jag komma överens med. Men hur går det med en eventuell hyresgäst?

Jakten har gått in och jag störs ideligen av den knattrande jeepen och högröstade ungdomar. Jag tror djuren har ett inbördes signalsystem, för varken räven eller älgen har synts till på ett par dagar. Hoppas dom har lyckats hålla sig gömda till faran är över. Till och med igelkotten har hållit sig undan, men mjölken i vedboden är ändå borta på morgonen.

General Decarpentry har en gång sagt om hästar och dressyr att ridkonsten övervinner segerrikt de tvenne huvudorsakerna till bristande andlig balans, nämligen rädsla och vrede. Om han därmed avsåg ryttaren eller djuret är ju svårt att avgöra, men troligen har han menat båda. Ryttaren måste skapa ett förtroende hos sin häst så den inte ryggar tillbaka för eventuella hinder. Men det är en känsla man kan förmedla ett djur i fångenskap. Det går aldrig att förmedla till ett djur i frihet. Förtroendet kan man

möjligen ingjuta hos djuret men tämja det är säkert omöjligt. Kan man komma så långt att de inte känner någon rädsla har man nog nått det yttersta inom naturlagens gränser.

Martin Luther King sa en gång "att det första vi får lära de vita är att de inte är rädda för oss". Jag tror det gäller även oss och djuren. Jag har mina möss, igelkotten, räven och så förstås älgen. Jag undrar om hon tappar förtroendet för människan den dag det inte längre sitter en långfranska på stören? ■

Arbetsterapi och Hobbymaterial

Skinn, läder och pälskinn för alla ändamål.

Verktyg och tillbehör för skinn- och läderarbeten.

Arbetsstatser i rikhaltig sortering.

Sadeljord såväl mönstrad som enfärgad i 30 färger.

Väskhandtag i pärlbambu, rotting, trä och metall.

Mosaik i olika utföranden.

Pärlor och Stenar av trä, glas, kristall och metall.

Halsbandslås; Broschnålar och Manschettknappmekanismer i olika utföranden.

Träspån i olika färger.

Spånlampor, naturella och färgade.

Begär prislista och prover.

SUNE ENGLUND AB, 701 04 Örebro

Postbox 266
Tel. 019/13 60 65

RHL INFORMATION

Trivsamt kamratträff i Hultsfred varade hela dagen

Omkring 160-talet medlemmar i Kalmar läns centralorganisation för hjärt- och lungsjuka var en söndag i augusti samlade i Hultsfreds Folkets hus till kamratträff. Värddar för träffen var vimmerbyföreningen, som ordnat med ett trivsamt program under hela dagen.

Hultsfreds populära dragospelklubb bjöd på en förnämlig musikunderhållning och spelade också till dansen i Blå hallen.

I bussar och bilar mötte medlemmarna upp från sex föreningar i länet nämligen från Kalmar, Nybro, Väster- vik, Vimmerby och Målilla. Samlingen skedde i förmiddagstimman med kaffe och sedan middagen låtit sig väl smaka vidtog underhållningen.

Dessförinnan hade centralorganisationens ordförande Sigfrid Celander, Kalmar, hälsat välkommen och informerat om förbundets verksamhet samt övriga aktuella frågor inom länsorganisationen.

— Varje år beslutar vi vid centralorganisationens årsmöte om att arrangera kamratträffen för att på detta sätt samla medlemmarna, säger ordföranden Sigfrid Celander.

— Det är nu andra gången som vi förlagt träffen till Hultsfred på kort

tid. Vi tycker att dessa fester har en stor betydelse för vår verksamhet, dels för att stärka samhörigheten medlemmarna emellan men också för att få ut värdefull information från centralorganisationen.

Vid hultsfredsträffen orienterade nu ordföranden om förbundets framtida verksamhet samt belyste utställningen "Hjärtats dag" som varit anordnad på fyra platser i länet. Därvid underströks att utställningen väckte ett stort intresse och tillförde organisationen flera nya medlemmar.

Sigge

Lyckad halvårsträff i Skara varade till sena natten

Lördagen den 9 september hade Skaraborgs länsförening halvårsträff i Skara på trivsamma Kråks Vårdshus.

Föreningen inbjöd medlemmarna med äkta och "oäkta" hälftar till ett dukat bord, som bjöd på skaldjursallad och helstekt rostbiff. Undertecknad, som var inbjuden för att orientera om förbundets verksamhet, blev mycket imponerad, när jag fann ett 100-tal personer samlade för att delta i mötet. Kvällen gick i den lättare stilen med dans och underhållning och stämningen var hela tiden på toppen. Till detta bidrog i stor utsträckning den käcka

dragspelerskan Eivor Engström, som höll igång från kl nio till kl ett på natten. Anna-Greta Höglund ställde också upp och sjöng några trevliga låtar. Ordförande Arne Andersson och kassören Yngve Björk, som tagit ett djupt tag i kassan för att ställa till det här kalaset, kunde känna sig nöjda med den här kvällen och är värda uppskattning och tack för en lyckad halvårsträff i den gamla biskopsstaden Skara.

Bengt Dahlström

DELA MED DIG

AV DITT LJUS

till de blinda

som går i mörker

genom att stödja

TALBOKEN

DU HJÄLPER TILL

ATT ÖPPNA

böckernas rika värld för dem

Postgiro 90 04 61 - 5

Gustav Englund har ordet:

Eksjö sanatorium som omdöpts till Lungkliniken i Eksjö skall flyttas till central-lasarettet i Jönköping och därmed har en epok försvunnit. Vid senaste lands-tingsmötet upplyste sjukvårdsstyrelsens ordf. detta.

Kliniken har sedan ett par år icke haft några tbc-patienter. De har redan flyttats över till Målilla sjukhus i Kalmar län, men även detta gamla sanatorium står inför nedläggningshotet. Därmed är icke sagt att byggnaderna skall skrotas. På Eksjökliniken har astma och allergi-patienter tagit över och på Målilla finns redan ett stort antal långtidssjuka. Vad landstinget mer tänker använda det gamla sanatoriet till vet icke skrivaren, men ett är säkert, det kommer till god användning i den brist på vårdplatser som råder i hela vårt land.

Så här efteråt är det alltid intressant att studera gamla handlingar och foto. Detta är en bild av en del av personalen på Eksjö Sanatorium 1924. I mitten av bilden överläkaren Dr Hj. Tideström, underläkare och kamrer. Vi ser också husmor, sjuksköterskor, biträden och ekonomipersonal. När man ser dessa 39 st. och man vet att inte alla var med på fotot, samtidigt som arbetstiden var betydligt längre än nu, kan man undra vad alla gjorde.

Ingen som känner till förhållandena på våra sjukhus på den tiden kan påstå att personalen var sysslös. Vad är det då som gjort att de anställdes antal reducerats till hälften? Undertecknad kan icke helt ge svaret, men rationaliseringar, tekniska hjälpmedel och sk effektivare arbetsinsatser kan möjligen vara orsaken. Frågan är emellertid om trivseln hos personal och patienter är som tidigare, men det är en annan historia.

Pengar som gått åt

Svenska Nationalföreningen mot Hjärt- och Lungsjukdomar har under första halvåret 1972 beviljat 1 073 000 kronor i anslag för forskning rörande hjärt- och kärlsjukdomar sam 340 000 kronor för forskning rörande tuberkulos och lungsjukdomar.

Pengar som behövs

För kurs- och studieverksamhet budgetåret 1972/1973 begär riksförbundet hos Skolöverstyrelsen statsbidrag med 60 000 kr för genomförande av sex regionala veckoslutskurser samt en rikskurs omfattande en vecka.

Det här skall alla göteborgare läsa!

Hjärt- och Lungsjukas Konvalescentförening Göteborg (HLKG) vill härmed meddela att tid och plats för familjefesten har ändrats till lokalen i "nya Masthugget" med ingång från Tredje Långgatan 46. Välkomna kl 17 lördagen den 6 januari 1973 (trettondagen).

Fotogåtan i nr 7

gav oss 32 svar. Samtliga var eniga om att det var en björkstam (näver). Den första dragna lösningen var insänd av Ingvar Johansson, Halnavägen 4, 545 00 Töreboda.

Pristagare

bildkryss nr 7

- 1:a pris 25 kr: Viola Sällström, Ölandsgatan 50, 116 63 Stockholm
- 2:a pris 10 kr: Toni Gustavsson, Box 55, 560 12 Vaggeryd
- 3:e pris 5 kr: Stina Lundin, Mellan-hedsgatan 44, 217 73 Malmö

RHL kräver höjd åldersgräns för vårdbidrag

Att vara förälder till ett handikappat barn medför alltid extra kostnader, både personliga och ekonomiska. Detta faktum har även påpekats av departementschefen i förarbetena till lagstiftningen om vårdbidrag (prop. 1964:94), s. 262 i betänkandet. Där betonas bl a att de ekonomiska kostnaderna hänför sig dels till förlorad arbetsinkomst för den av föräldrarna som stannar hemma och sköter om barnet och dels till de särskilda kostnader som vården kräver, konstaterar Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka (RHL) och Riksföreningen för Cystisk Fibros (RfCF) i sina synpunkter på familjepolitiska kommitténs betänkande Familjestöd.

För hjärt- och lungsjuka barn är vården både arbets- och kostnadskrävande. Kostnader för behandlingsapparat, mediciner, behandlingar, resor, m m blir mycket dryga. Behandlingen är oftast av en sådan arbetskrävande omfattning att en av föräldrarna måste stanna hemma och enbart ägna sig åt den. Departementschefen anförde även i nämnda proposition att det var angeläget att från statsmakternas sida vidtaga åtgärder för att bereda lättnader och stöd för vården. Detta kunde ske på två sätt, dels genom tillhandahållande av service och hjälpmedel, dels genom kontantstöd.

Då föräldrar till handikappade barn, trots vissa förbättringar, tex införandet av vårdbidrag, fortfarande har stora ekonomiska utgifter jämfört med föräldrar till friska barn, är det synnerligen angeläget att man på olika sätt söker förbättra deras situation. Familjepolitiska kommittén har berört ett sätt, nämligen frågan om kontantstöd. RHL och RfCF finner det positivt att kommittén föreslår en höjning av vårdbidraget från 60 till 120 % (sid 265). Viktigt är att i det fallet poängtera föräldrarnas rätt till särskilt avdrag för nedsatt skatteförmåga p g a de extra kostnader ett handikappat barn medför.

Kommittén föreslår vidare att vårdbidrag bör kontrolleras en gång per år, i vissa fall — då vårdbehovet bedöms

vara mera varaktigt — minst vart tredje år. Vid vissa kroniska sjukdomar såsom exempelvis Cystisk Fibros (CF) där inga nämnvärda förbättringar i sjukdomstillståndet kan förväntas, anser RHL och RfCF det vara tillräckligt att endast göra återkontroll efter den tid som av läkare angivits på läkarintyg. Detta skulle även ur administrativ synpunkt vara en enkel och billig metod.

Åldersgränserna

Kommittén föreslår vidare att det faktiska behovet av ekonomiskt stöd för barnen bör vara bestämmande vid fastställande av åldersgränserna (s. 313). Handikappade barn behöver oftast hjälp och stöd av föräldrarna under längre tid än friska. Åldersgränsen 16 år för vårdbidragets upphörande synes därför låg. Många handikappade barn behöver hjälp av sina föräldrar även efter den åldern. En prövning av höjning av åldersgränsen för vårdbidrag synes därför motiverad.

Landstingens kontanta bidrag — hemsjukvårdsbidrag — till somatiskt och psykiskt sjuka behandlas tämligen flygtigt (t. 264). En råder stora skillnader i de belopp de olika landstingen betalar ut. Alla landsting har inte heller infört detta bidrag. Det beror således i stor utsträckning på var man bor om man skall få något bidrag och i så fall till vilket belopp. Fastare rekommendationer från Svenska Landstingsförbundet vore därför önskvärda.

Service och hjälpmedel

Beträffande den andra formen av stöd till föräldrar — service och hjälpmedel — har den i mycket liten utsträckning berörts av familjepolitiska kommittén. Föräldrar till kroniskt sjuka barn blir mycket bundna av den tidskrävande behandlingen och av den psykiska press och trötthet denna kan medföra. Föräldrarna måste vara inom räckhåll dag och natt och någon avlastning i vården är det få som har. Det är därför synnerligen önskvärt att föräldrar till kroniskt sjuka barn får ekonomisk möjlighet att få hjälp av en hemvårdare eller liknande som har fått ändamålsenlig utbildning och som kan hjälpa till med behandlingen och ge modern en tids avkoppling. En annan form av avkoppling för den behandlande föräldern är miljöbyte, vid tex

rekreationshem. Ett handikappat barn blir ofta p g a sin behandling mycket bundet till och beroende av sina föräldrar. Desto viktigare är det därför att barnet ges möjlighet till miljöbyte i form av kolonivistelse, behandlingsresor eller liknande. Även detta bör bekostas med statliga medel.

RHL och RfCF föreslår

att vårdbidrag vid kroniska sjukdomar omprövas med längre intervaller än vart tredje år,

att åldersgränsen för vårdbidragets upphörande höjs till 18 år,

att landstingens bidrag, hemsjukvårdsbidrag och hemvårdsbidrag blir föremål för granskning i syfte att utjämna olikheterna mellan olika landsting,

att familjer med handikappade barn i förekommande fall får ekonomiskt stöd för hjälp med avlastning i vården, och

att familjerna ges ekonomiskt stöd för bekostande av kolonivistelser, behandlingsresor utomlands, m m för sina hjärt- och lungsjuka barn och ungdomar.

Riksförbundet för
Hjärt- och Lungsjuka söker

KONSULENT

för tillträde snarast möjligt.

Arbetsuppgifter: Planering och genomförande av kurs- och studieverksamhet. Fältverksamhet med besök hos lokalföreningar, medverkan vid informationsmöten o. d. Social rådgivning och kurativa åtgärder m. m.

Kvalifikationer: Erfarenhet från folkrörelse eller annat organisationsarbete önskvärt. Socionomexamen eller motsvarande merit. Sökanden skall ha lätt att uttrycka sig i tal och skrift.

Närmare upplysningar lämnas av förbundssekreterare Fredin eller kamrer Dahlström på telefon 20 09 23 eller 20 09 24.

Ansökan märkt "Konsulent" med meritförteckning och lönespråk sändes till Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka, Box 3196, 103 63 Stockholm 3, senast den 10 oktober 1972.

Vitaminbrist är vanligare än Ni tror

Med Multiplex är Ni säker!

Äter Ni mycket färdiglagad mat?
Lever Ni på smörgåsar? Har Ni en favoriträtt
som Ni äter dag efter dag?
Tycker Ni grönsaker är för dyra? Håller Ni diet?
Då får Ni sannolikt för lite vitaminer på naturlig väg.
Ni märker det inte idag, inte i morgon,
kanske inte ens denna månaden.
Vitaminbrist kommer långsamt smygande.
Ni blir trött och håglös, ur form.
Motståndskraften mot infektionssjukdomar minskar.
Tar Ni Multiplex är Ni säker.
Multiplex är vitaminer. Alla vitaminer Ni
behöver: en tablett om dagen.
Den kostar inte mer än 10 öre.
Multiplex, som tillverkas av läkemedelsfabriken Ferrosan,
får köpas utan recept men endast på apotek.

PS Det finns flytande Multiplex
för Er som har svårt att svälja tabletter.

VÄVSTOLAR

**VÄVREDSKAP
KNYPPELDYNOR
HYVELBANKAR**

Begär katalog

Vävstolsfabriken

Fack 125, GLIMÄKRA. Telefon 044/421 41

Riksbekant SPECIALINDUSTRI för VÄVSTOLAR i
KVALITETSUTFÖRANDE

ÅDER- FÖRKALKNING

De cardio-artär-vasculära
sjukdomarna är den vanli-
gaste dödsorsaken i Sverige.

Läs boken

VILL NI LEVA LÄNGRE?

av dr Jacquemart — berömd
av medicinska auktoriteter i
Sverige och flera länder.
Finns i Er hälsokostaffär.
Eller rekvirera boken direkt
från oss för 9:75 +moms.

AB CARLS-BERGH
BIOKEMISK OCH
FARMACEUTISK FABRIK
400 51 Göteborg

Varpat och ovarpat mattvarp.
Prov gratis.

Ring eller skriv till
Gustaf Karlssons Mattväveri

430 20 Veddige
Tel. 0340/300 01, 300 78

Blunda ett ögonblick och tänk!

Det finns 20 miljoner blinda i världen. De flesta
bor i de fattiga länderna. De lever i regel
under svåra förhållanden.

POSTGIRO **90 03 26-0** BANKGIRO

Ditt bidrag kan hjälpa att förebygga och bota.

REKREATIONSRESOR TILL ETT ANNORLUNDA LAND.

Bulgarien har blivit mycket populärt som turistland under de senaste åren. Nu finns det dessutom speciella rekreationsresor. I oktober—november när den intensivaste turistsäsongen är slut, kommer en underbar årstid i Bulgarien. En skön tid för upplevelser. En fin tid för rekreation.

GOLDEN SANDS OCH SUNNY BEACH.

Golden Sands och Sunny Beach är ett par nybyggda turistorter vid Svarta Havet. Moderna och bekväma med många vackra grönområden. Det är rent och snyggt överallt. Och inga avlopp förekommer i vattnet. Farliga växter eller djur finns inte heller, varken i vattnet eller på land.

REGULJÄRT FLYG.

Ni flyger reguljärt på dagtid, och på ca. 5,5 timmar är ni vid det härliga Svarta Havets kust. Redan på flygplatsen blir ni mottagna av en svenskspråkig guide. Ni klarar er bra med tyska eller engelska. Men kärlekens vänliga språk är ju internationellt.

LÄKARE.

Både i Golden Sands och Sunny Beach finns välutrustad modern poliklinik.

SPECIALARRANGEMANG.

Vi har ordnat med mycket trevligt på dom här specialresorna. Och det kostar inte mycket att vara med. På programmet finns t. ex. folkdansafton där ni får se barfotadans på glödande kol, resor till Istanbul, opera- och konsertaftnar. Dessutom har dom många restauranterna egna uppträdanden.

495:-, 2 VECKOR, FULL PENSION.

Dubbelrum m. privat WC och dusch från Köpenhamn. Tillägg 100: — från Stockholm.

Kontakta arrangören Continent-Resor, Davidhallsgatan 26, Malmö C, tel: 040/10 09 45. Sturegatan 7 (Anglais), Stockholm tel: 08/24 94 85. ... eller ring eller titta in till oss på Bulgariska Turistbyrån. Vi vet mycket om Bulgarien.

BULGARISKA TURISTBYRÅN

Kungsgatan 30, Stockholm. Tel: 11 51 91

KOM MED I STUDIERNÄ

Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka är en av medlemsorganisationerna inom Arbetarnas bildningsförbund. Det betyder att det finns ett nära samarbete mellan din organisation och ABF.

Syftet med detta samarbete är att ordna en studieverksamhet som är intressant och meningsfull för dig och dina kamrater. Studiecirkelarna kan alla vara med i. Det ger nya kunskaper i intressanta ämnen och samtidigt många nya vänner.

Fråga om studieverksamheten inom din förening eller ta direkt kontakt med ABF på den ort där du bor. Det är många som är med i ABF:s studier, men det finns plats för dig också.

HULTAFORS Sanatorium

Fysikalisk-Dietisk kuranstalt
Enskilt Sjuk-
och Konvalescenthem

300 m ö. h. i stärkande barrskogsluft. 155 vårdplatser. Behandl. av reumatiska åkommor, nervsjukdomar, mag- o. tarmlidande, luftvägs-, hjärt- och kärlsjukdomar och andra sjukdomar. Vila och rekreation. Ej sinnessjukdomar eller tbc. Rika motionsmöjligheter; gymnastiksal, tennis, bastu och simhall. Överläkare Dr N. Blomstedt. Invärtes sjukdomar. Spec. Hjärtsjukdomar.

Begär prospekt. Tel. 033/950 50

Pa 510 38 HULTAFORS